

Tokat Valiliği
Şeyhülslâm
İbn Kemal
Araştırma Merkezi

TÜRK TARİHİNDE VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE TOKAT

Sempozyumu

(2 - 6 Temmuz 1986)

Yayına Hazırlayanlar :

**Prof. Dr. S. Hayri Bolay - Doç. Dr. Mustafa Yazıcıoğlu,
Doç./Dr. Bahaeddin Yediyıldız - Ar. Gör. Mehmet Özdemir**

GELİŞİM MATBAASI
229 86 91 - 229 06 75

ANKARA — 1987

NİKSARLI AHI PEHLİVAN'IN DÂRÜ'S-SULEHÂSİ

Doç. Dr. Bahaeddin YEDİİLDİZ

Selçuklularla birlikte Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük rol oynamış olan Dânişmendli Devleti'nin ve Selçukluların dağılmasından sonra ortaya çıkan Taceddinoğulları Beyliği'nin başşehri ve Anadolu Türklüğü'nün önemli kültür merkezlerinden biri olan Niksar'ın tarihî eserleri arasında araştırmacılar, Işık Tekke adında bir yapıdan söz etmektedirler(1). Bu tekkeye âit türbenin kitabesini yayınlayan İ.H. Uzunçarşılı'nın bildirdiğine göre(2), içinde yatan zâtın adına nisbetle bu tekke, Ahi Pehlevan tekkesi ismiyle de anılmaktadır. Kabrin ayak ve baş taşları mermerdir ve kitabesi vardır. Yere fazla gömülmüş olan ayak taşında sâdece doksan mânâsına gelen «tis'in» kelimesi okunabilmektedir. Baş taşın kitâbesinde ise, arapça olarak «merhum Ahi Pehlevan vefat etti, Allah onu affetsin» yazılıdır(3). Türbenin iç duvarında yer alan yine arapça üç satırlık kitâbenin üçüncü satırının türkçesi de şöyledir: «bu binânın inşasını 690/1291 senesinde Ahi Pehlevan el-Evhadî emretti»(4).

1) A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, c. II, s. 20; B. Darkot, "Niksar", İA, IX, 274.

2) İ.H. Uzunçarşılı, *Kitâbeler*, İstanbul 1927, s. 68-69.

3) Arapça ibâre şöyledir: توفي المرحوم اخی پهلوان تخرده الله الغفران

4) İbârenin arapçası şöyledir: امر بعمارته اخی پهلوان الا ودفن فی سنة تسعی وستمائة

Uzunçarşılı bu iki kitâbeden hareketle, haklı olarak, Ahi Pehlevan'ın türbeyi hayattayken yaptırdığı, vefâtında da buraya defnedildiği hükmüne varmakta ve Ahi Pehlevan'ın kim olduğunun bilinmediğini, Evhadî nisbetini taşıdığına göre, onun 1200-1210 yılları arasında Meyyâfârîkîn'deki Eyyübî hükümdârı Melik Evhad Necmedîn ibn al-'Âdil'in kölelerinden biri olup daha sonra Selçuklu Devleti hizmetine girmiş olabileceği ihtimâlini ileri sürmektedir(5).

Bu kitâbeler dışında, **Tahrir Defterleri**'nde Ahi Pehlevan'a âit bazı bilgilere rastladığımız gibi(6), Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yine bu zâta âit bir vakfiye sûretine de sâhip bulunmaktayız(7). İşte ben bu tebliğde, sözkonusu bu dağınık bilgileri toplayarak özellikle vakfiyenin muhteva tahlilini yaparak Ahi Pehlevan ve eserini yakından tanıtmaya çalışacağım.

Kimdir bu Ahi Pehlevan?

Vakfiyeden anlaşıldığına göre, onun asıl adı Mehmed'dir. Aynı zaman da hacılığı da vardır. Ancak kendisi Niksarlı Ahi Pehlevan diye şöhret bulmuştur. Sözünu ettiğimiz bu vakfiye, 723/1323 tarihini taşımaktadır. Bu duruma göre, daha sağlığında, 1291 yılında kendi türbesini yaptıran Ahi Pehlevan, bundan tam otuz iki yıl sonra vakfiyenin yazıldığı 1323 yılında hayattadır. Çünkü vakfiyede vâkıfın, «insanın sorumluluk sebebi olan aklının kemâli ve nefsinin hastalık alâmetlerinden ve noksanlık sebeplerinden selâmeti hâlinde» bu vakfı gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Yine vakfiyede o,

- 5) İ.H. Uzunçarşılı, *Aynı eser*, s. 69. Tebliğin sunuluşundan sonra, sayın Mikail Bayram, Evhadî mahlasının Moğollar devrinde yaşamış meşhûr bir şâir ve sûfî olan Evhadü'd-Dîn Kirmânî (öl. 1238)'den gelebileceğini söylemiştir ki bu ihtimal diğerine nazaran daha kuvvetli gözükmektedir. Buna benzer başka örnekler de vardır. Meselâ, İranlı bir şâir olan Rükne'd-Dîn Evhadî (1377) de, mahlasını, teberrüken, üstâdı Evhadü'd-Dîn Kirmanî'nin isminden almıştır (bkz. «Evhadî» mad., İA, c. IV, s. 399).
- 6) Bu Tahrir Defterleri ve Ahi Pehlevan'la ilgili sayfalar için bkz. B. Yediyıldız, *Ordu Kazası sosyal tarihi*, Ankara 1985, s. 6, 14, 32, 135, 142-143. Ayrıca, KKA (Kuyûd-ı Kadîme Arşivi), TD (Tahrir Defteri), No: 10, v. 10, 25 b, 44-45; KKA, TD 583, v. 51.
- 7) VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi), Defter 581/II (Ana. 1255 Başlar), s. 298-299. Vakfiye arapçadır. VGMA'nde tercümesi de mevcuttur (Defter No: 1967, s. 361-365. Bu vakfiyenin bir kısmının eski yazı neşri için bkz. M. Cevdet, *Zeylû alâ fasl'il-ahîyyeti'l-fit-yânî't-Türkiyye fi kitâbi'r-Rihleti li-İbn Batuta*, İstanbul 1351/1932, s. 283-287.

«haysiyet sâhibi ve cömert kişilerin kendisiyle övündüğü» bir şahsiyet olarak nitelendirilmektedir. Ancak türbe kitâbesindeki «Evhadî» nisbeti vakfiyede yer almıyor. Eğer, İ.H. Uzunçarşılı'nın bir ihtimâl olarak düşündüğü gibi, Ahi Pehlevan'ın Evhadî sıfatı Melik Evhad'ın kölesi oluşundan ileri gelmişse, o, belli bir şöhrete ulaşarak toplumda yeni bir yer edindikten sonra, köleliğini hatırlatan bu sıfatı psikolojik açıdan kullanmamış olabilir.

İncelediğimiz belgelerden anlaşıldığına göre, Ahi Pehlevan'ın bu şöhrete, bir taraftan Ahiliği, diğer taraftan da Niksar'da ve Mesudiye'nin Yavadı köyünde kurmuş olduğu sosyal tesisler sayesinde ulaştığını söylememiz mümkündür.

Bilindiği üzere, XIII. asrın ikinci yarısında Anadolu'da huzursuzluk ve istikrarsızlık hâkimdir. 1240'larda Tokat Türkmenlerinin de katıldığı, sosyal ve dîni nitelikli babâiler isyanı; 1243'te Köseadağ'da Moğollar tarafından Selçuklu ordularının yenilişi; Anadolu'da Moğol hâkimiyetinin başlaması; taht kavgalarının ülkeyi parçalaması; 1277'de emirlerin isyanı ve Mısır Sultanı Baybars'ı yardıma çağırmaları; Moğolların karşı bir hareketle isyanları bastırması; iç savaşların devamı; 1303'te III. Mes'ud'un ölümü ve Anadolu Selçuklu saltanatının son buluşu; ülkenin birbiriyle kavga eden Moğolların savaş sahnesi hâline gelişi; ve nihâyet, mahallî beylerin her türlü otoriteden kurtularak kendi beklilerini kurma çalışmaları içine girmesi gibi hususlar hatırlanacak olursa, Türkiye'nin o dönemdeki perişanlığı gözler önünde canlandırılabilir.

XIII. asrın sonlarına doğru, özellikle Niksar'ın durumu daha da kötüdür. Zira 1289 yılında uğramış olduğu büyük bir sel felâketi yüzünden kasaba yerle bir olmuştur. Ahi Pehlevan'ın hayattayken yaptırdığı türbenin kitabesi 1291 tarihini taşıdığına göre, onun imar faaliyetlerinin Niksar'ı yok eden sel felâketi sonrasına rastladığı, bu sebeple önem kazandığı ve onu şöhrete ulaştırdığı anlaşılmaktadır.

Vesikalardaki verilerin ışığı altında oldukça varlıklı bir kişi olduğunu tahmin ettiğimiz Ahi Pehlevan, ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan sıkıntılar içinde bulunduğu bu günlerde, «tarikat şeyhi ile tarikat usullerine göre terbiye görmüş olan ve şeriâtın zahiri hükümlerine göre daimâ ibâdetlerini yerine getirmeye çalışan sulehâü's-sûfiyenin oturması için bir zâviye» yaptırıyor. Zâviyenin adı, vakfiyenin başka bir yerinde Dârü's-Sulehâ olarak geçi-

yor. Bu kuruluş içinde ayrıca bir medrese, muhtelif hücreler ve bir de hamam vardır. Şeyh, yine bu müesseseye âit müstakil bir evde oturmaktadır. Kuruluşa su getirttirilmiş, dârü's-sulehâda, medrese-
de, şeyhin ikâmetgâhında ve bahçesinde çeşmeler inşa ettirilmiştir. Yine vakfiyeden anlaşıldığı üzere, dârü's-sulehâ, medrese ve diğer hücreler gerekli eşya ile vâkıf tarafından dayanıp döşenmiştir. Sofa ve namazgâhda kandiller asılıdır. Mutfak da gerekli malzemeyle donatılmıştır(8).

Sûfiler, fukara, mesâkin ve sulehâ, bu kuruluştaki ortak bir hayat sürmekte, akşam ve sabah yemeklerini beraber yemekte, ayrıca geleni gideni misâfir etmektedirler. Vakfiyeden oldukça detaylı bir biçimde anlamamız mümkün olan bu ortak yaşayışın tasvirine geçmeden önce, zâviyenin gelir kaynaklarına temas etmek yerinde olacaktır.

Ahi Pehlevan vakfının gelir kaynaklarını, tarım işletmeleri, ticarî kuruluşlar ve meskenler olarak üç grupta toplayabiliriz.

Tarım işletmeleri arasında, bir köyün tam(9), iki köyün yarı(10) hisseleri, biri Nîksar'ın Kadı-Mehmed Nâhiyesinde, ikisi Fünûn kö-

8) Bunlar arasında, yirmisi kalaylı, yirmisi kalaysız kırk sahan, beş tencere, üç bakır tabak, bir sofraya masrabası, iki demir ibrik, sahtiyandan üç tane uzun sofraya, peşkir (mendil) vs... sayılmaktadır. İki kelimenin ne olduğu anlaşılamamaktadır.

9) Bu köyün adı vakfiyede Kirtanohu's-süflâ (کرتانوح السفلى) olarak geçmektedir. Daha sonraları bu ad, Kirtanos (کرتانوس)'a dönüşmüştür. Zira KKA'nda 982/1574-75 tarihli *Defter-i Evkâf-ı Rûm* (TD 583, v. 51 b)'da Ahi Pehlevan Zâviyesi vakıfları arasında Kirtanos-i küçük şeklinde geçmekte ve köyün mâlikâne hissesinin tamamının vakıf olduğu belirtilmektedir. KKA, TD 10'a ise (v. 44), "Mezre'a-i Kirtanos-i Küçük, mâlikâne, vakf-ı Zâviye-i Ahi Pehlevan; hâsıl-ı divânî me'a'r-rûsûm ve çeltük : 500" şeklinde kaydedilmiştir.

10) Bu köylerden birisi vakfiyede Eydikli (عیدکلی) diğeri ise Çend ve Har bi-Agrosti (چند و فوار باغروستی) şeklinde geçmektedir. Bu köylerden herbiri için "karyenin tamamından iki sehinden bir sehminin yanı sıra nısf-ı şây'i'nin tamamının» vakfedildiği belirtilmektedir. *Defter-i Evkâf-ı Rûm* (TD 583)'da Ahi Pehlevan vakıfları sayılırken bu iki köye rastlanmıyor. Fakat mâlikânesinin yarısı vakıf olan Kiryün (کیریون) ile mâlikânesinin tamamı vakıf olan Ceyr (جیر) ve Evderhiye (اودرهم) köylerinin adları geçi-

yünde olmak üzere üç tarla(11), muhtelif bağlar(12), köylerden ve tarlalardan gelen mahsûlü depolamak ve işlemek için şehrin dışın-
da inşa edilmiş birbirine bitişik bir piring anbarı ile bir değirmen
ve aynı yerde muhtelif hücreler(13) bulunmaktadır.

Şadırvan Bahçesi(14) ile diğer bir bahçe ve içindeki mesken-
ler(15) vakfın gelir kaynaklarına âit ikinci kategoriye oluşturmakta-
dırlar.

yor ki bunların vakfiyede geçen iki köyle mutlaka bir bağlantısı bu-
lunmalıdır. İsimleri bu şekilde değişmiş olabileceği gibi istibdal edil-
miş de olabilirler (v. 51 b). TD 10'da da Karye-i Kiryün'ün mâlikâ-
nesinin nısfının Ahi Pehlevan Zâviyesi'nin vakfı olduğu yazılıdır
(v. 25 b). Aynı şekilde bu defterde (TD, 10, v. 44, 45 b) Kirtanos-i
Küçük ve Çeyr'in mâlikânelerinin tamamının Ahi Pehlevan vakfına
âit olduğu kayıtlıdır. Çeyr'in divânî hâsılı 800 akçedir.

- 11) Kadı-Mehmed Nâhiyesindeki tarla, Emir Esedüddin mülkü, Sâka
(الساقي) ve yol ile çevrilidir. Fünun köyündekinin birisi, Şemsed-
din Harmanî veresesi, Ahi Pehlevan'ın mülkü ve makbere ile mah-
duddur. Bu köydeki diğer tarla, iki ölçek buğday ekilebilecek büyük-
lükte ve Fünun köyü mescidi vakfı, nehir, hendek ve yol ile çev-
rilidir.
- 12) Niksar'ın Baldöken (بالدكان) mevkiindedir ve «Hüsameddin
Geldi Ellibaşı» diye şöhret bulmuştur. Bu sebeple, vakfiyede sınırları
verilmemiştir. TD 583'te Ahi Pehlevan Zâviyesi vakıfları arasında
bir kıt'a Kök sebağı zemini, 4 kıt'a Saraybağı zemini geçmektedir ki,
bunlar sözkonusu bağların kalıntısı olmalıdır.
- 13) Vakfiyede bunların, Büyük Cadde, Mancınıkçı Arab Nureddin vere-
sesine ait piring anbarına giden yol ve nehirle çevrili olduğu belir-
tilmektedir.
- 14) Vakfiyeye göre, burası, Atabey Bahçesi, Pirûne (پيرونة) veresesi
bahçesi, Hâfız Nakıyüddin veresesi ve Esedüddin Efendinin harâp
bahçesi ile çevrilidir. TD 10'da, Mahalle-i Ahi Pehlevan'da "Zâviye-i
Ahi Pehlevan, Şadırvan yeri demekle ma'rûf ve bir kıt'a yer mer'a mâ-
likânâe-i Saray bağı ve Han yeri ve çarşuda otuz dükkan" (v. 10)
kaydı bulunmaktadır.
- 15) Ulubeğ mülkü, Tâceddin Ellibaşı mülkü, Yalu (الاولو) mescidi
vakfı ve yol ile çevrilidir.

Musa Sokağı'nda bir ve yukarı Sûk'daki üç dükkan(16) ile ayrı bir yerde birbirine muttasıl iki han ve onlara bitişik dükkanlar(17) ise hem şehrin ticarî faaliyetine katkıda bulunmak hem de vakfa gelir sağlamak gayesiyle inşa edilmişlerdir.

Söz konusu bu gelir kaynakları «binaları, taşları, ağaçları, koruları, baltalıkları, pınarları, nehirleri, sularının içme hakkı, meyveli ve meyvesiz ağaçları, ağaçlı veya ağaçsız bahçeleri, ekilen veya ekilmeyen arazileri, harman yerleri, samanlıkları, kısacası bütün hakları» ile vakfedilmiştir. Vakfiye şartlarına göre bunlar kiralama usûlüyle işletilecek, kira süresi bir yıl olacak, ancak zarûret hâlinde bu süre üç yıla kadar uzatılabilecektir.

Bu kaynaklardan toplam ne kadar gelir sağlandığını bilemiyoruz. Ancak, Ahi Pehlevan zâviyesinin küçümsenemeyecek ölçüde bir mal varlığına sâhip olduğu açıkça gözükmemektedir.

Ahi Pehlevan zâviyesinin, diğer adıyla dârü's-sulehâsının iç teşkilâtı nasıldı? Orada kimler görev yapıyordu ve nasıl bir hayat yaşıyorlardı? Vakfiyedeki verileri belli bir sistem dâhilinde yorumladığımız zaman, bu soruları aydınlatacak cevaplar bulabilmekteyiz.

Nıksar'daki Ahi Pehlevan vakfında ücret karşılığı görev yapanlar, mütevellî, şeyh, zâviye hizmetçisi, aşçı, su-yolcu ve hâmamcdan müteşekkildir.

Vakfın kuruluşunda tevliyet yâni mütevellilik görevini Ahi Pehlevan kendisi üstlenmiştir. Bu görev, vâkıfın neslinin inkırâzına kadar evlâda meşruttur. Ondan sonra, zâviyenin şeyhi tevliyet görevini de üstlenecektir. Vakfın gelirinin beşte biri tevliyet ücreti olarak ayrılmıştır. Bundan başka, bütün masraflar karşılandıktan sonra ge-

16) Vakfiyeye göre, bunlardan birisi, Musa Sokağı yakınındadır. Sonisalı Şeyh Şerefeddin Zâviyesi vakfı, Emir mülkü, Pervane Hamamı Mahallesi ve Sûk ile mahdud bulunmaktadır. Yukarı Sûk'da bulunan diğer üç dükkan birbirine bitişiktir ve Kâtip Ebî Yezid mülkü ve Sûk ile çevrilidir. TD 583'te, dükkanların yıllık 100 akçe icarı olduğu belirtilmiştir (TD 583, v. 51 b).

17) Pirinç anbarı, Su'ûfi vakfı demekle ma'rûf bahçe, Sûk, Safarin (صافرين) Mahallesi Sokağı ve yol ile çevrilidir. TD 583'te, "ze-mini harab Han" geçmektedir. Bu tarihlerde hanlar yıkılmış, yeri de boş kalmış olmalıdır.

lir fazlası kalırsa bu da mütevellîye âittir. Artmazsa, mütevellî, ücreti dışında başka bir harcama yapmaya yetkili değildir.

Mütevellî, vakfın geliriyle her şeyden önce, vakıf mallarının imarı, onarımı, ihtiyaç hâlinde yenilenmesi ve istibdâlini gerçekleştirmek; zâviye personeli ile diğer misâfirlerin sabah ve akşam yemekleri ile diğer masraflarını karşılamakla mükelleftir.

Su-yolcu, günlük hayatın en önemli unsuru olan su ihtiyacını karşılamak üzere yapılmış olan ve daha önce bahsettiğimiz çeşmelerin ve suyollarının bakımıyla meşgul olmaktadır. Bu hizmeti karşılığında, kendisine senede 120 dirhem para ve oniki müd buğday verilmektedir.

Türk hamamlarını işleyişi açısından, hayrat ve akar türünden olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Hayrat hamamlar, topluma karşılıksız hizmet sunmak için, akar hamamlar ise hayrat eserlere gelir sağlamak üzere inşa edilmişlerdir. Ahi Pehlevan zâviyesine bağlı bulunan hamam, hayrat türündendir. Bu hamamda, zâviyede ikamet eden fukara, sulehâ ve ulemâ ile oraya gelip gidenlere karşılıksız hizmet sunulmaktadır. Bu hamama, elbiseler, girişteki küçük halılar üzerine bırakılarak giriliyor. Hamam hizmetçisi (nâtur) senede hamamın bakımı için yüz, ve oraya gelenleri yıkaması için yirmi dirhem ücret alıyor. Ve bunların elbiselerinin yıkanması için de hamama her sene on ritil sabun satın alınıyor.

Yemek pişirmek üzere zâviyeye bir aşçı tayin edilmiştir. Dârü's-sulehânın temizlik işlerinden de bu aşçı sorumluydu. Aşçının ücreti yıllık 150 dirhemdi. Ayrıca kendisine hergün üç okkalık bir ekmek ve yemek veriliyordu. Zâviyede sabah ve akşam olmak üzere iki öyün yemek çıkarılıyor, orada ikâmet eden fukarâ, sulehâ ve ulemâ ile hergün gelip giden misafirler, yemeklerini birlikte yiyorlardı. Zâviyede hergün dört ritil buğday ekmeği ile bir ritil et ve yeterli ölçüde tuz, zeytinyağı ve odun tüketilmekteydi. Dikkat çekici bir husus da, sabahları zeytin ve peynirden başka katık olarak karpuz, üzüm ve benzeri meyveler satın alınmasıdır. Vakfiyede, mevsimine göre, meyvenin eksik edilmemesi şart koşulmuştu. Zâviyede meyve yiyecek misâfirlerin miktarının sınırlandırılmaması, gelirin müsaadesi ölçüsünde herkese ikram edilmesi isteniyordu.

Bu kuruluşta, cuma, bayram ve kandil geceleri büyük bir önem taşımaktaydı. Bu sebeple, cuma geceleri fazladan iki men ekmek ve yarım men et satın alınarak yemek miktarı artırılıyordu. Ayrıca,

zâviyede oturanlar için her cuma gecesi bal helvası yapılıyordu. Senede iki batman balmumu alınarak, cuma, bayram, regaib, berat ve kadir gecelerinde dârü's-sulehâ daha iyi bir şekilde aydınlatılmaya çalışılıyordu. Ayrıca, zâviyede ikâmet edenlerden başka, her sene regaib, berat ve kadir geceleri zâviyeye gelen fakir, fukara ve düşkünler ile mahpuslara, üç batman bal ve yeterli derecede yağ, un, safran ve diğer malzemeler satın alınarak helva yapılıyor ve onlara ikram ediliyordu.

Zâviyede ikâmet edenler arasında hâfızlar da vardı. Bunlardan dördü, pazartesi ve perşembe günlerinde tecvid ve tertil üzere birer cüz Kur'an okumakla görevlendirilmişti. Bu iş için her birine yılda birer müd buğday veriliyordu.

Vakfiyeden anlaşıldığına göre, biraz sonra kendisinden bahsedecek olduğumuz şeyhin en yakın yardımcısı hâdim-i zâviye yani zâviye hizmetçisi idi. O, yine az sonra anlatılacağı üzere, şeyhin tâbî olduğu çalışma şartları dâhilinde görev yapıyordu. Özellikle namaz vakitlerinde ezan okunması görevi de ona âitti. Bu hizmetleri karşılığında, kendisine her yıl 120 dirhem para ödeniyor ve 15 müd buğday veriliyordu.

Yönetimden sorumlu olan mütevellîyi ve yukarıda anlatmaya çalıştığımız diğer görevlileri zâviyenin yardımcı hizmet personeli olarak değerlendirmemiz mümkündür. Çünkü zâviye dışında diğer kuruluşlarda da, mütevellîler, aşçılar, hâfızlar, hademeler, vs... çalışmaktaydılar. Dâr's-sulehâ veya zâviyenin ilmî ve mânevî sorumlusu olan ve bu müesseseye şahsiyet kazandıran asıl görevli şeyhti. Vakfiyede Ahi Pehlevan zâviyesine tâyin edilecek şeyhin, âlim, ibâdetini yapan (müte'abbid), inançlı, vera' sâhibi yani yasaklardan sakınan, zühd ehli, sûfî âdâbını bilen, onların ahlakıyla bezenmiş, halvet hallerinden haberdar, Hakk yoluna ve seyredenlerin (şâirin) menzillerine tâlip olan sâlikleri irşada muktedir bir kişi olması isteniyor.

Şeyh, sürekli olarak dârü's-sulehâda kalmak zorundaydı. Cuma ve iki bayram günleri ile mahkemede şahitlik yapma görevi, hasta ziyâretleri, cenaze merâsimleri ve diğer bazı zarurî haller dışında görev yerinden ayrılamıyordu. Bu durum, o günki Türk toplumunda, içtimâî bütünleşme açısından cuma ve bayram günlerine, adâletin tecellisi için şahitlik müessesesine, sosyal dayanışma açısından hasta ziyareti ve cenâze merâsimine ne derece önem verilmiş olduğunu açıkça göstermektedir.

Cemaatla kılınan beş vakit namazda imamlık görevini şeyh yapıyordu. Vakfiye şartlarına uygun olarak o, sabah, ikindi ve yatsı namazlarından sonra sırasıyla Yasin, Feth ve Mülk sûrelerini okuyor; yine sabah ve akşam namazından sonra da cemaatıyla birlikte, şeyhlerin hareket tarzına göre (menhecü'l-meşâyih) Allah'ı zikrediyordu. Zikirden sonra da, hep berâber, vakfın kurucusuna, ebeveynine ve bütün müslümanlara du'â yapıyordu.

Elimizdeki vesikaların imkan verdiği ölçüde, burada kendisini ve eserini tanıtmaya çalıştığımız Niksarlı Hacı Mehmed, İbn Batuta'nın, XIII. asırda, «Diyar-ı Rûm Türkmenlerinin meskûn olduğu her vilâyet, her şehir ve her köyde»(18) mevcut olduğunu söylediği Anadolu Ahilerinden birisi, eseri de bir Ahi zâviyesidir(19). O kendi zamanında kitaplara geçmemiş, fakat topluma hizmet sunmak gayesiyle gerçekleştirdiği sosyal nitelikli eserleriyle, neredeyse yedi asra yakın bir zaman dilimi içinde halkın vicdanında yaşamasını bilmiştir. Onun eseri sâdece Niksar'daki dârü's-sulehâsından ibâret değildir. O, aynı nitelikte bir müessese de Mesudiye'nin Yavadı köyünde kurmuştu(20). Ahi Pehlevan'ın buradaki eserinden, 1985 yılı başlarında sâdece bir eski cami kalmıştı; sonunda o da yıkılmış ve yerine yenisi yapılmıştı. 1985 eylülünde, bu bölgede, elimdeki vesikaların bugünkü izleri üzerinde yapmış olduğum bir saha araştırması sırasında, eski caminin bânisini bilen birisini ararken, 90'lık bir ihtiyar imdadına yetişti ve şöyle dedi :

«500 yıl kadar önce, Ahi Pehlevan adındaki birisi, Niksar'dan bir ok atmış ve okun düştüğü yere cami yaptıracağını söylemiş. Ok da Yavadı'ya düşmüş. Bunun üzerine Ahi Pehlevan gelerek bu ca-

18) *Voyages d'Ibn Batoutah, texte arabe, accompagné d'une traduction* par C. Defrémery et le Dr. B.R. Sanguinetti, Paris 1914, c. II, s. 260-261.

19) Ahilik ve Ahi Zâviyeleri için bkz. F. Köprülü, *Türk Edebiyatında ilk mutasavvıflar*, 3. bs., Ankara, 1976, s. 211 vd, Neşet Çağatay, *Bir Türk kurumu olan Ahilik*, Ankara 1974.

20) Mesûdiye (eski adı Milâs)'nin, Kicifaldaca ve Zile köylerinin mâlikâne hisseleri Ahi Pehlevan tarafından Yavadı'da yaptırdığı camiye vakfedilmişti. Elde edebildiğimiz 1455 yılı ve daha sonrasının tarihlerini taşıyan belgelerde buradaki müessese cami olarak nitelendirilmekle birlikte, bazı belgelerde, Ahi Pehlevan'ın buradaki vakfı için meşihat, tevliyet, hitâbet ve imâmet, te'zîn, rugan-ı şem' ve hasır cihetlerine tahsisat ayrıldığı görülmektedir (bkz. BA, TD 557 (II. Selim Devri, 1566-1574) ki bu durum, burasının da bir Ahi Zâviyesi olduğu ihtibasını uyandırmaktadır.

mii inşa ettirmiş. Bununla ilgili vakıfları da vardı. Benim gençliğimde camiin masrafları bu vakıflardan karşılanıyordu. Allah ona rahmet eylesin.»

Devrinin istikrarsız ortamı içinde, çok dar bir mahallî bölgede, kanaatimize göre, Ahi Pehlevan'ın oynamış olduğu siyasî-askerî rol ve kültür faaliyetleri, 90'lık dedenin anlattığı bir efsâneye dönüşmüş olsa bile, toplumların kimliğini oluşturan kültür sürekliliği vâkı'ası, her halde bu olmalıdır. İşte bu sürekliliğin ciddî ve ilmî tahlilleri yapılarak, kültürel zemin tesbit edilir ve bu zemin üzerinde yeni yaratışlar içine girilirse, ancak o zaman, kalkınmanın gerçek yolu açılmış olacaktır.